

- Μηδικοὶ Πόλεμοι -

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ

27 Αὐγούστου ἢ 10 Σεπτεμβρίου 479

Ὅταν τὰ νέα της περσικῆς καταστροφῆς στὴν Σαλαμίνα ἔφτασαν στὰ Σοῦσα, οἱ ἄνθρωποι βυθίστηκαν σὲ βαρὺ πένθος· παντοῦ ἀντηχοῦσαν οἱ οἰμωγές καὶ οἱ θρήνοι καὶ οἱ ὑπήκοοι τοῦ Ξέρξη ἔσκιζαν τὰ ροῦχα τους ὀδυρόμενοι γιὰ τὴν ἧττα καὶ ἀγωνιοῦντες γιὰ τὴν τύχη τῶν συγγενῶν τους καὶ τοῦ Βασιλιᾶ τους. Τέλεια ἀντίθεση μὲ τὶς γιορτές, τὰ πανηγύρια καὶ τοὺς ἀνθοστόλιστους δρόμους, ὅταν, μόλις ἓνα μῆνα πρὶν, εἶχαν μάθει γιὰ τὴν κατάληψη καὶ τὴν καταστροφή τῆς Ἀθήνας.

Στὸ περσικὸ ἀγκυροβόλιο τοῦ Φαλήρου, ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ιδιαίτερα βαριά. Ὁ κατατρομαγμένος («περίφοδος γενόμενος») Ξέρξης ἔχει ἀποφασίσει νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Ἑλλάδα τὸ συντομότερο δυνατό· καὶ θὰ τὸ πράξει, συνοδεύει μὲ μικρὸ μέρος τοῦ στρατοῦ του καὶ πλοίων. Ὅμως ὁ Μαρδόνιος ὁ γιὸς τοῦ Γωβρύου, ὁ ἀρχιστράτηγός του, βρίσκεται σὲ ἀκόμα πιὸ δύσκολη θέση καὶ τὸ γνωρίζει καλά. Εἶναι ξάδερφος καὶ ταυτόχρονα θεῖος ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Ξέρξη (Ἡρόδοτος Ζ 2 καὶ 5) καὶ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ παρέσυρε μὲ ψεύτικες ἐλπίδες καὶ ἄμετρες φιλοδοξίες τὸν Ξέρξη στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδας. Τώρα ποὺ τὸ ὄνειρο κατάκτησης τῶν Ἑλλήνων ἔχει βυθιστεῖ γιὰ πάντα στὸν βυθὸ τῆς Σαλαμίνας, φοβᾶται πολὺ τὶς συνέπειες, μήπως δηλαδὴ ὁ Μεγάλος Βασιλιάς θελήσει νὰ τὸν τιμωρήσει γιὰ τὶς περιπέτειες στὶς ὁποῖες τὸν ἐνέπλεξε.

Ὁ Μαρδόνιος σχεδιάζει προσεκτικὰ τὴν ἐπόμενη του κίνηση. Ἀποφασίζει νὰ διακινδυνεύσει προσωπικὰ ὁ ἴδιος καὶ νὰ προσπαθῆσει ἐκ νέου νὰ ὑποδου-

λώσει τὴν Ἑλλάδα καί, ἂν τὸ καταφέρει νὰ πάρει ὅλη τὴν δόξα αὐτός, ἀλλιῶς νὰ βρεῖ ἓνα ἡρωϊκὸ τέλος στὸ πεδίο τῆς μάχης. Πείθει τὸν Ξέρξη νὰ τὸν ἀφήσει νὰ παραμείνει στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ πολεμήσει, ὅταν ἐκεῖνος θὰ ἔχει φύγει, χρησιμοποιῶντας λόγια ποὺ ταιριάζουν περισσότερο σὲ αὐλοκόλακα παρὰ σὲ στρατηγό. Ὁ Μεγάλος Βασιλιάς πείθεται. Πρωτύτερα, ἔχει συμβουλευθεῖ τὴν πονηρὴ Ἀρτεμισία, ἡ ὁποία τὸν συμβουλεύει νὰ δεχθεῖ, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτα νὰ χάσει: ἂν ὁ Μαρδόνιος ἡττηθεῖ, τοῦ λείει, δὲν ἔγινε καὶ κανένα μεγάλο κακό, ἂν ὅμως νικήσει καὶ ὑποδουλωθοῦν οἱ Ἕλληνες, ὅλη ἡ δόξα θὰ πάει ἀναγκαστικὰ σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ὁ βασιλιάς, ἀφοῦ καὶ ὁ Μαρδόνιος καὶ ὅλος ὁ στρατὸς εἶναι δοῦλοι του.

Οἱ κολακεῖες ἤχοῦν εὐχάριστα στὰ αὐτιά τοῦ μονάρχη, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ τελικὰ γιὰ τὰ Σοῦσα μέσφ Σάρδεων (χάνοντας στὴν πορεία, ἐξαιτίας τῶν κακουχιῶν, μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ ποὺ τὸν συνοδεύει), ἐνῶ ὁ Μαρδόνιος ἀποσύρεται στὴν Θεσσαλία γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσει, ἔχοντας γιὰ ὑφιστάμενο στρατηγὸ τοῦ τὸν Ἀρτάβαζο τοῦ Φαρνάκη, ἐπίσης Πέρση εὐγενῆ καὶ μὲ μεγάλη ὑπόληψη στὴν βασιλικὴ αὐλή.¹

Στὴν φιλικὴ γιὰ τοὺς Πέρσες Θεσσαλία, ὁ Μαρδόνιος κάνει μία ἐπιλογή τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ, θέλοντας νὰ κρατήσει τοὺς πλέον ἀξιόμαχους καὶ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀνδραγαθήσει στὶς προηγούμενες συγκρούσεις, τοὺς δὲ ὑπόλοιπους τοὺς ἀποπέμπει μαζί μὲ τὸν Ξέρξη.

Κραταεὶ μαζί του, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, συνολικὰ 300.000 πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, διαλεγμένους ἀπὸ τὰ πλέον ἱκανὰ βαρβαρικὰ ἔθνη. Πρόκειται γιὰ ὅλους τοὺς Πέρσες εὐγενεῖς ποὺ ἀποτελοῦν τὴν βασιλικὴ φρουρά, τοὺς λεγόμενους «Ἀθανάτους» (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τους τὸν Ὑδάρνη, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποχωρήσει μαζί μὲ τὸν Ξέρξη), καθὼς καὶ γιὰ τοὺς θωρακοφόρους Πέρσες πεζοὺς, 1.000 Πέρσες ἱππεῖς καὶ ὅλο τὸ πεζικὸ καὶ ἱππικὸ τῶν Μήδων, τῶν Σακῶν, τῶν Βακτριῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν. Ἀπὸ ὅλους αὐτούς, οἱ πλέον πολυάριθμοι εἶναι οἱ Πέρσες καὶ ἀμέσως μετὰ οἱ Μῆδοι, ὅμως ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει

1. Μετὰ τὴν Σαλαμίνα προέκυψε μεγάλη διαφωνία μεταξύ τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ ἂν ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν τὸν Ξέρξη νὰ δραπετεύσει στὴν Ἀσία ἢ νὰ τὸν ἐγκλωβίσουν σὲ εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος καὶ νὰ τὸν ἐξολοθρεύσουν, διαλύοντας τίς γέφυρες στὸν Ἑλλησποντο. Οἱ Σπαρτιᾶτες μὲ τὸν Εὐρυδιάδη πρότειναν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φύγει θέλοντας νὰ ἀποφύγουν μεγαλύτερους κινδύνους, ἐνῶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε τὸ ἀντίθετο. Τελικὰ, ὁ τελευταῖος πείστηκε στὴν σπαρτιατικὴ ἀπαίτηση καὶ χρησιμοποιῶντας ξανά τὸν Σίικινο, εἰδοποίησε τὸν Ξέρξη ὅτι μπορεῖ νὰ ἀποχωρήσει ἀνενόχλητος. Πρβλ. καὶ Πλούταρχος (*Ἀριστείδης* 9 5-6).

τούς ἀριθμούς τῶν στρατιῶν τους, προφανῶς γιατί δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ τοὺς μάθει. Ἐπιπλέον, πρὶν τὴν μεγάλη σύγκρουση μὲ τοὺς Ἕλληνας, ὁ Μαρδόσιος θὰ ἔχει στὶς διαταγές του, ὅπως θὰ δοῦμε, καὶ σῶμα 50.000 Ἑλλήνων, κυρίως Θηβαίων καὶ Θεσσαλῶν, ποὺ εἶχαν μηδίσει.²

Πολλοὶ σύγχρονοι ἱστορικοὶ δυσπιστοῦν στοὺς ἀριθμοὺς ποὺ παραδίδουν ὁ Ἡρόδοτος καὶ οἱ ἄλλες ἀρχαῖες πηγές σχετικὰ μὲ τὸν στρατὸ ποὺ κράτησε μαζί του ὁ Μαρδόσιος, θεωρῶντας τοὺς ὑπερβολικὰ μεγάλους. Δὲν βλέπουμε ὅμως τὸν λόγο νὰ μὴν πιστέψουμε τὸν πάντα προσεκτικὸ στοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Ἡρόδοτο. Μὲ ἐξαίρεση τοὺς 20.000 νεκροὺς τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ περσικὸς στρατὸς παρέμενε μέχρι τὶς Πλαταιές σχεδὸν ἄθικτος, χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε βέβαια τὴν πληροφορία τοῦ ἱστορικοῦ (Ζ 60), ὅτι στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας οἱ μάχιμοι ποὺ εἶχε μαζί του ὁ Ξέρξης ξεπερνοῦσαν τὰ 2.500.000. Γιατί ὁ Μαρδόσιος νὰ μὴν κρατῆσει 300.000 ἀπ' αὐτούς; Πρόβλημα ἐπισιτισμοῦ δὲν ὑπῆρχε. Οἱ Ἀλευάδες ποὺ διαφέρονταν τὶς πόλεις τῆς Θεσσαλίας, ὀρκισμένοι θεράποντες τοῦ περσικοῦ θρόνου, προσέφεραν ἀφειδῶς ἐφόδια καὶ τρόφιμα στὸν στρατὸ, καθὼς καὶ ἄλλα, μὲ ἀντάλλαγμα τὴν εὐνοία τοῦ Μεγάλου Βασιλιᾶ.

Καθὼς λοιπὸν ὁ βαρβαρικὸς στόλος ἔχει ἐκκενώσει τὸ Φάληρο καὶ τὸ πεζικὸ τὴν Ἀττικὴ, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιστρέφουν στὴν ρημαγμένη πόλη τους καὶ οἱ ὑπόλοιποι σύμμαχοι στὶς ἰδιαιτέρες πατρίδες τους.

Καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ χειμῶνα τοῦ 480 καὶ τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 479, ὁ Μαρδόσιος προετοιμάζεται γιὰ νὰ πολεμήσει τοὺς Ἕλληνας, προσπαθῶντας παράλληλα νὰ τοὺς προσεταιριστεῖ. Ἔχει πληροφορηθεῖ ὅτι ἡ διχόνοια ἀνάμεσα τοὺς ἔχει ἀρχίσει ἐκ νέου νὰ φουντώνει καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὴν κατάσταση. Ἀρχικά, στέλνει στὴν Ἀθήνα γιὰ διαπραγματεύσεις τὸν βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρο Α' τοῦ Ἀμύντα, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἐνὸς μὲν εἶχε μηδίσει, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶχε καὶ συγγενικὲς σχέσεις μὲ τοὺς βαρβάρους, ἀφοῦ μία ἀδερφή του εἶχε παντρευτεῖ στὸ παρελθὸν ἕναν Πέρση εὐγενῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος φαίνεται στὸν Μαρδόσιο ὡς τὸ ἰδανικὸ πρόσωπο γιὰ νὰ παίξει τὸν ρόλο τοῦ διαμεσολαβητῆ, ἐπειδὴ διατηροῦσε καλὲς σχέσεις μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ὄντας πρόξενος καὶ εὐεργέτης τους.

Ἐν τῷ μεταξύ, στὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ 479, οἱ Ἀθηναῖοι – πιστοὶ στὸ πατροπαράδοτο ἐλληρικὸ συνήθειο τῆς... ἀχαριστίας – παραμέρισαν ἀπὸ τὴν ἐξουσία

2. Πρὸβλ. Κορνήλιος Νέπωσ (*Πανσανίας 1*), ὅπου μιλάει γιὰ 200.000 πεζοὺς καὶ 20.000 ἵππεῖς καὶ Διόδωρος (*ΙΑ 30 1*), ὅπου διαβάζουμε γιὰ 500.000 σύνολο στρατοῦ.

τὸν θριαμβευτὴ τῆς Σαλαμῖνας Θεμιστοκλῆ, φθονῶντας τὴν δόξα ποὺ ἀπέκτησε μετὰ τὴν νίκη καί, κυρίως, θορυβημένοι ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὴν ναυμαχία, οἱ Σπαρτιᾶτες τὸν κάλεσαν στὴν πόλη τους καὶ τοῦ ἐπιδαφίλευσαν τιμὲς καὶ βραβεῖα, τόσα ὅσα δὲν εἶχαν δώσει ποτὲ σὲ κανέναν. Στὴν θέση τοῦ Θεμιστοκλῆ πάντως ὁ δῆμος ἐξέλεξε ἓναν ἄλλο ἀξιόλογο Ἀθηναῖο, τὸν Εἰνάθιππο, πατέρα τοῦ Περικλῆ. Ἐκλέχτηκε ἐπίσης «στρατηγὸς αὐτοκράτωρ» (μὲ ἀπεριόριστες, δηλαδή, δικαιοδοσίες) πρὶν τὴν μάχη, ὁ Ἀριστείδης.

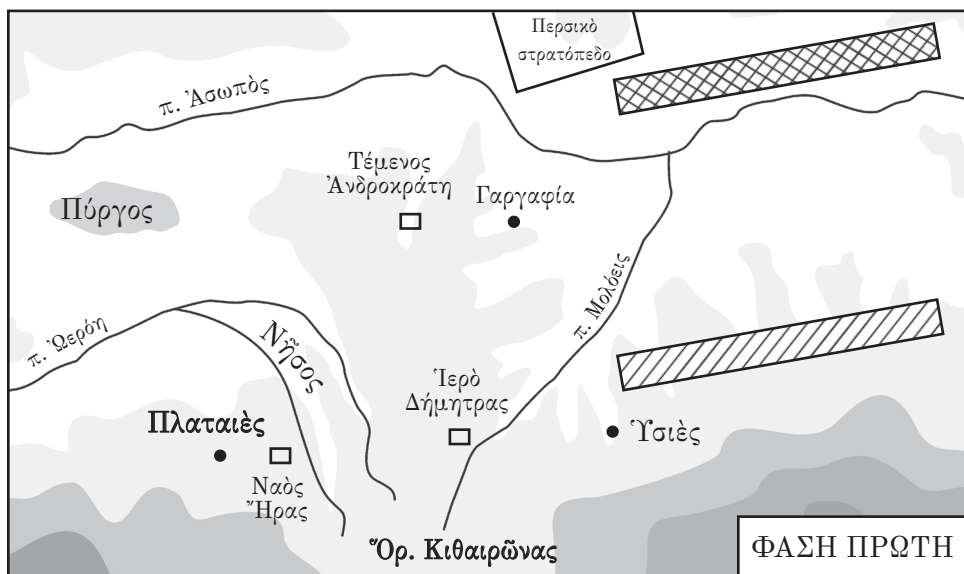
Ἀλλαγὴ προσώπων ὑπῆρξε καὶ στὴν Σπάρτη, ὅπου φαίνεται ὅτι οἱ πάντα συντηρητικοὶ Ἐφοροὶ δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν ἐνδοτικότητα τοῦ Εὐρυβιάδη στὶς προτάσεις τοῦ Θεμιστοκλῆ στὴν Σαλαμῖνα καί, μὲ τὴν σύμφωνη γνώμη τῶν πολιτῶν-ὁμοίων, τὸν ἀντικατέστησαν στὴν ἀρχιναυαρχία μὲ τὸν βασιλιὰ Λεωτυχίδα (ἢ Λευτυχίδα). Παράλληλα, τὸν ἄλλον θρόνο τοῦ ἐκλιπόντος βασιλιὰ Λεωνίδα κατέλαβε ὡς ἀντιβασιλέας ὁ Πausanίας, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου βασιλιὰ Πλειστάρχου, γιοῦ τοῦ Λεωνίδα.

Ὁ Ἀλέξανδρος μεταφέρει στοὺς Ἀθηναίους τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες θὰ τοὺς ἔδινε αὐτονομία, νέα ἐδάφη καὶ χρήματα γιὰ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὴν κατεστραμμένη πόλη τους, ἂν ἀποφάσιζαν νὰ γίνουν σύμμαχοι καὶ φίλοι του. «Τί τρέλλα εἶναι αὐτή», ρωτᾷ τοὺς Ἀθηναίους βουλευτὲς ὁ Ἀλέξανδρος, «ποὺ κάμνετε πολεμοῦντες ἐναντίον τοῦ βασιλέως; Διότι οὔτε νὰ ὑπερισχύσητε θὰ ἡμπορέσητε, οὔτε νὰ ἀντέχητε πάντοτε εἶσθε ἱκανοί». Τοὺς ὑπενθυμίζει πὼς ὁ Ξέρξης εἶναι ἀνίκητος καὶ ἔχει δύναμη ὑπεράνθρωπη, ἐνῶ στὸ τέλος, προσπαθῶντας νὰ παίξει τὸν ρόλο του ὅσο καλύτερα γίνεται, τοὺς φοβερίζει, λέγοντας χαρακτηριστικά, ὅτι τὸ χέρι τοῦ βασιλιᾶ φτάνει παντοῦ («χειρὶ ὑπερμήκης»)!

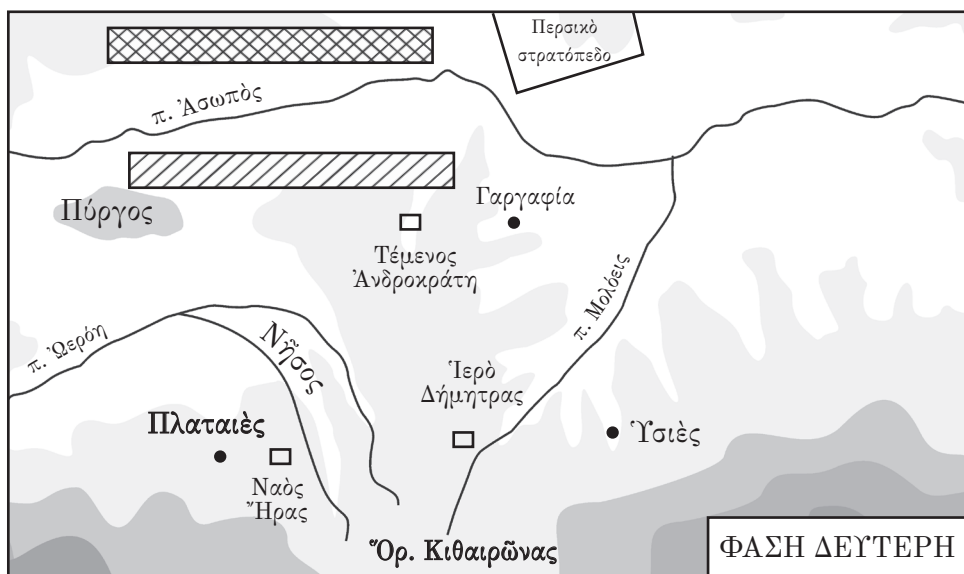
Οἱ στιγμὲς εἶναι ιδιαίτερα κρίσιμες, ἀφοῦ ἡ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα παραμένει παραγμένη καὶ οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν συμμάχων εἶναι τεταμένες. Ἄντι νὰ τοὺς κρατᾷ ἐνωμένους, ὁ θρίαμβος στὴν Σαλαμῖνα χωρίζει ἐκ νέου τοὺς Ἑλληνας, μὲ τὴν κάθε πόλη νὰ κοιτάζει τὸ προσωπικὸ τῆς συμφέρον καὶ νὰ υποβλέπει τὴν ἄλλη.

Μαθαίνοντας γιὰ τὴν πρεσβεία τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀθήνα, οἱ Σπαρτιᾶτες στέλνουν κι αὐτοὶ δικούς τους πρέσβεις, φοβούμενοι μήπως οἱ Ἀθηναῖοι δεχθοῦν τελικὰ τὴν προσφορά τοῦ Μαρδονίου καὶ συμμαχήσουν μαζί του. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν καταστροφικὸ γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ἀφοῦ, χρησιμοποιῶντας τὸν στρατὸ καὶ κυρίως τὸν στόλο τῆς Ἀθήνας, οἱ Πέρσες θὰ μπορούσαν εὐκολὰ νὰ καταβάλλουν τὴν πελοποννησιακὴ ἄμυνα ποὺ στηνόταν στὸ τεῖχος τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου.

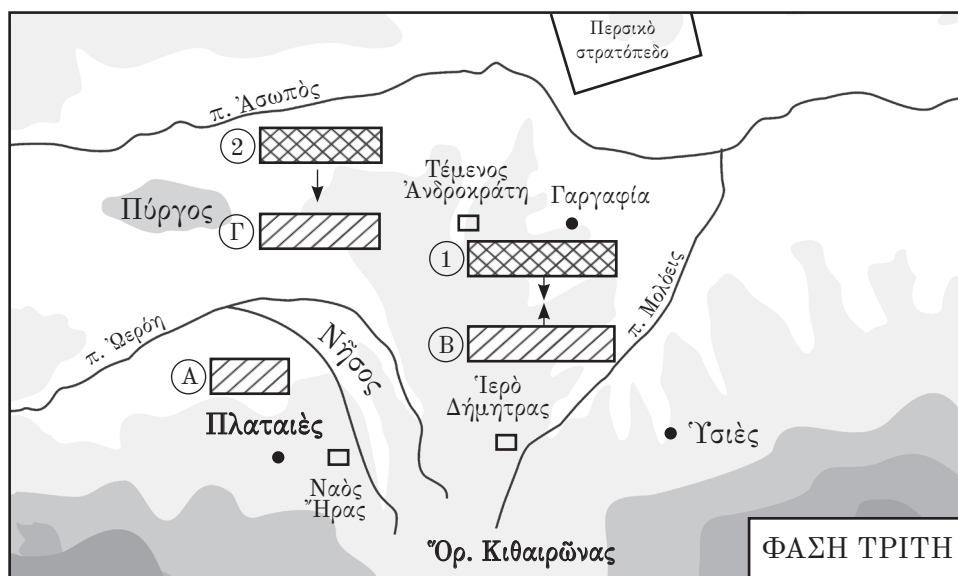
Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ

Φάση Πρώτη. Ὁ συμμαχικὸς ἑλληνικὸς στρατὸς στρατοπεδεύει στὶς ὑπώρειες τοῦ Κιθαιρώνα. Οἱ Πέρσες βρίσκονται ἀπέναντί του, πίσω ἀπὸ τὸν Ἄσωπο. Γίνονται οἱ πρώτες ἀψιμαχίες.

Φάση Δεύτερη. Ὁ Πausanías μετακινεῖ τὸ στράτευμα στὴν πεδιάδα μεταξὺ Γαργαφίας Κρήνης καὶ Πύργου κοντὰ στὸν Ἄσωπο. Ὁ Μαρδόνιος σπεύδει νὰ παραταχθεῖ ἀπέναντί του.

Φάση Τρίτη. Το ελληνικό στράτευμα έχει χωριστεί σε τρία τμήματα. Το κέντρο (Α), λόγω ασυνενοησίας, κατευθύνεται στις Πλαταιές. Οί Λακεδαιμόνιοι και Τεγεᾶτες (Β) δέχονται τήν μαζική επίθεση τῶν Περσῶν (1), τήν ὁποία καί τελικά ἀποκρούουν καί, πολεμῶντας ἡρωϊκά, τρέπουν τόν ἀντίπαλο σέ φυγή. Παράλληλα οἱ Ἀθηναῖοι καί Πλαταιεῖς (Γ), πού βρίσκονται στόν Πύργο, σπεύδουν σέ βοήθειά τους, ἀλλά πέφτει πάνω τους τὸ ἰππικό τῶν Θηβαίων κ.λπ. (2) πού εἶναι σύμμαχοι τῶν Περσῶν, καί τοὺς καθηλώνει. Ὅταν σκοτώνεται ὁ Μαρδόνιος, τὸ περσικό μέτωπο καταρρέει. Οἱ βάρβαροι καταφεύγουν στὸ στρατόπεδό τους, ὅπου εἰσβάλλουν οἱ Ἕλληνες ἔπειτα ἀπὸ σύντομη πολιορκία καί ἐξοντώνουν τοὺς περισσότερους.

